

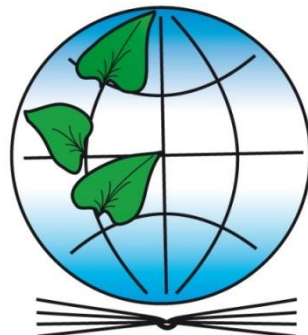
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
природничо-географічний факультет,
кафедра географії та методики її навчання (Україна),
Інститут педагогіки НАПН України,
відділ методики навчання географії та економіки (Україна),
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
природничо-географічний факультет, кафедра географії (Україна),
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,
геолого-географічний факультет (Україна),
Софійський університет імені Святого Климента Охридського (Болгарія),
Ойцовський національний парк (Польща),
Білоруський державний педагогічний університет імені Максима Танка,
факультет природознавства, кафедра географії
і методики викладання географії (Білорусь),
Газета «Краєзнавство. Географія. Туризм» (Україна),
Гайворонський районний краєзнавчий музей, Кіровоградська область (Україна)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

*VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)*

«ГЕОГРАФІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ: НАУКА І ОСВІТА»

9-10 квітня 2020 року

Умань
2020

Імангулова Т.В.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА УЧНІВ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 71

Кисельов Ю.О., Шутак К.В.

ПОСЕЛЕНСЬКІ ГІДРОЕКОСИСТЕМИ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ 75

Ковальчук І.П., Шевченко О.В., Ковальчук А.І., Влаєва Д.О.

ЦИФРОВЕ АТЛАСНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ 78

Козинська І.П.

ОСНОВНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ 83

Кононенко С.І., Шемякін М.В.

ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ СТАНУ ОБ'ЄКТІВ У ЗОНІ РИЗИКУ 88

Копилець Є.В.

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЛИНАРСТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ 92

Коптева Т.С.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИВОРІЗЬКОЇ ЛАНДШАФТНО-ТЕХНІЧНОЇ СИСТЕМИ 95

Кравцова І.В.

ВІЗІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В СТРУКТУРІ САДОВО-ПАРКОВИХ ЛАНДШАФТІВ 100

Криловець М.Г., Шустова В.С.

РОЛЬ ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ В СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ 103

Курганевич Л.П., Іванов Є.А.

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН І ФУНКЦІОНУВАННЯ 107

Лаврик О.Д., Цимбалюк В.В., Григоренко Д.В.

БЕЛІГЕРАТИВНІ ДОЛИННО-РІЧКОВІ ЛАНДШАФТНО-ТЕХНІЧНІ СИСТЕМИ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ 111

Максютов А.О., Мельниченко В.А.

ОБ'ЄКТИ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО 113

Мартинюк В.О., Зубкович І.В., Андрійчук С.В.

БАТИМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОЗЕР ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ ДЛЯ ПОТРЕБ ЇХНЬОГО ЛАНДШАФТНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ 116

Мацко П.В., Загорулько Д.М.

ПРОСТОРОВИЙ РОЗПОДІЛ ГУМУСУ В ҐРУНТАХ ДПДГ «АСКАНІЙСЬКЕ» КАХОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 122

Моргун Е.Н.

ЕКОЛОГІЯ В КОЧЕВОМ ОБРАЗОВАНИИ ЯМАЛЬСКИХ НЕНЦЕВ 124

завершене мультидисциплінарне дослідження, яке, окрім пізнавального, мало й виразне виховне значення. Тож звернення у закладі позашкільної освіти до географічних аспектів млинарства є перспективним напрямом інтегрованих краєзнавчих досліджень як засобу формування ключових компетентностей учнівської молоді [3].

Список використаних джерел

1. 10 років млинології в Україні. Слово від голови Української Млинологічної Асоціації (УМА) Н. Лавріненка. Український млинологічний журнал. 2019. Вип. 2. С. 8-9.
2. Колбовский Е.Ю. Изучаем малые реки. Ярославль: Академия развития; Академия Холдинг, 2004. 24 с.
3. Копилець Є. Організація інтегрованих краєзнавчих досліджень як засіб формування ключових компетентностей учнівської молоді. *Позашкілля*. 2019. № 12. С. 58-63.
4. Носенко В., Русин О. Млини на р. Кобелячку за літературними джерелами та даними польових досліджень. *Полтавщина – земля моя свята*. Збірник кращих наукових статей V обласної науково-практичної краєзнавчої конференції учнівської молоді. Полтава: Техсервіс, 2014. С. 386-389.
5. Русин О., Носенко В. День млина – унікальне свято на Полтавщині. IX Всеукраїнська філософська історико-краєзнавча конференція учнівської молоді. *Пізнай себе, свій рід, свій нарід*: матеріали наук.-досл. робіт. Харків, 2015. С. 267-269.
6. Русин О., Носенко В. Млинарство на Полтавщині: гідроекологічний аспект. VIII Всеукраїнська філософська історико-краєзнавча конференція учнівської молоді. *Пізнай себе, свій рід, свій нарід*: матеріали наук.-досл. робіт. Харків, 2014. С. 308-309.
7. Сафаров О., Фисуненко К. Рекреаційний потенціал Свята млина у Кобеляках Полтавської області. XI Всеукраїнська філософська історико-краєзнавча конференція учнівської молоді. *Пізнай себе, свій рід, свій нарід*: матеріали наук.-досл. робіт. Харків, 2017. С. 315-316.

*Коптєва Т.С., аспірант
ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
e-mail: koptevatania36@gmail.com*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИВОРІЗЬКОЇ ЛАНДШАФТНО-ТЕХНІЧНОЇ СИСТЕМИ

Криворіжжя в цілому унікальний полігон для вивчення промислових ландшафтів. Поєднання власне промислових і гірничопромислових ландшафтів

тут настільки своєрідне й унікальне, що уже стало еталоном для детального вивчення гірничопромислових ландшафтів України.

Бурхливий розвиток промисловості у другій половині ХІХ ст. не лише у Західній, але й у Східній Європі, призвів до активних пошуків корисних копалин, зокрема паливних (вугілля, нафти) та рудних (залізних, марганцевих, поліметалевих). Вигідно у просторовому відношенні розташований Кривбас, який привернув до себе увагу численних науковців. Закономірно, що їх увага була зосереджена переважно на геокомпонентних дослідженнях і в першу чергу на пошуках залізних руд [7].

У другій половині ХІХ ст. розвідки залізних руд Кривбасу успішно велись П.Й. Кульшиним (1825-1839), М.П. Барбот-де-Марні (1866-1867), Л. Штріппельманом (1872), С. Гартунгом (1872-1873), Г.Д. Федосєєвою (1874), Л. Семєчкіним (1874), С.О. Конткевичем (1878-1887), В.А. Домгером (1875), П.П. П'ятницьким (1881). Дослідження цих науковців дали потужний поштовх для видобування залізних руд і формування **Криворізької ландшафтно-технічної системи.**

Перші спроби дослідження «змінених» ландшафтів Криворіжжя розпочаті ще в 50-60 роках ХХ ст.. Ці спроби належать не географам, а геологам – В.Г.Бондарчуку і Т.А. Клевцову. Зокрема, ландшафти, що формуються під дією гірничодобувної та гірничо-переробної техніки, В.Г.Бондарчук запропонував називати **гірничопромисловими.**

У змісті терміну «гірничопромисловий ландшафт» він акцентував увагу на пейзажно-геоморфологічній ознаці, а різницю між ними бачив лише в зовнішніх рисах «забарвлення служить характерною ознакою залізорудного ландшафту» [1, с.293]. За В.Л. Казаковим, Л.М.Булавою, при окресленні Криворізької ландшафтно-технічної системи, були враховані такі принципи:

- врахування провідного типу, **природокористування.**

Функціонування гірничо-металургійного виробництва, яке розвивається на основі потужних закладів залізної руди. Інші галузі господарства відіграють обслуговуючу, або другорядну функцію;

•**коеволюційний принцип.** Природа, господарство та людина разом залучені до загального (тотального) процесу еволюції, тому між цими складовими не можна провести абсолютної межі, а у просторово-часовому полі вони утворюють єдині й цілісні геосистеми;

•**ландшафтний принцип.** При проведенні меж ландшафтно-технічної системи, необхідно враховувати ландшафтну і басейнову структуру – межі та територію фізико-географічних ландшафтних районів, ландшафтних місцевостей і урочищ, басейнів рік з єдиним напрямом потоків речовини та енергії;

•**принцип парадинамічних зв'язків.** Гірничопромислові ландшафти активно взаємодіють з оточуючим середовищем, що призводить до розширення сфери впливу;

•**принцип врахування господарського й адміністративного поділу.**

У Криворізькій ландшафтно-технічній системі встановлені особливості природних ландшафтотвірних чинників і процесів, що необхідно для розуміння та ґрунтового дослідження механізму розвитку процесів та явищ у гірничопромислових ландшафтах [3].

До основних ландшафтотвірних чинників належать – літогенні (геологічна будова території, рельєф і їх розвиток), кліматичні, гідрологічні (функціонування поверхневих вод), гідрологічні (підземні води), ґрунтові, рослинні.

Розвиток Криворізької ландшафтно-технічної системи відрізняється циклічністю, періодичними змінами кліматичних, водних, екологічних умов.

Як зазначає Л.М.Булава, історія ландшафтів краю менш складна ніж у північних районах України, оскільки Кривбас був розташований у поза льодовиковій смузі [2].

Криворізька ландшафтно-технічна система розташована на південному сході Центральної України, переважно в Дніпропетровській області. Територія Криворізької ландшафтно-технічної системи становить 4,1 тис. км², що складає 0,67% від усієї площі держави. Протяжність з півдня на північ – 96 км, з заходу на схід – 62 км [4].

Криворізький регіон знаходиться в центральній частині Українського щита, який є основним геоструктурним елементом південного заходу Східноєвропейської платформи, основним елементом морфоструктурного рельєфу. На території Криворізької ландшафтно-технічної системи є лесово-суглинисті височинні та низовинні вододільні плато, які ускладнені різною морфоскульптурою, особливо флювіальною та суфозійною.

На території Криворізької ландшафтно-технічної системи розвинуті кілька генетичних типів природного морфоскульптурного рельєфу – флювіальний, карстовий, суфозійний, гравітаційний, еоловий. Рельєф, в основному, представлений мезо- та мікроформами.

Починаючи з 1881 року, у зв'язку з розробками родовищ залізних руд та інших корисних копалин, формується новий антропогенний рельєф, представлений відвалами, кар'єрами, провалами та іншими формами.

Криворізька ландшафтно-технічна система належить до атлантико-континентальної європейської, недостатньо вологої, теплої області помірної кліматичної зони. Середньорічна температура повітря в центральній частині Криворіжжя становить $+8,5\text{ }^{\circ}\text{C}$ (на півночі регіону – $+7,9\text{ }^{\circ}\text{C}$, на півдні – $+9,0\text{ }^{\circ}\text{C}$). Середня температура повітря у липні $+22,2\text{ }^{\circ}\text{C}$, у січні – $-5,1\text{ }^{\circ}\text{C}$ [3].

На території Криворіжжя протікає 8-м річок (усі входять до басейну Дніпра): Інгулець, з притоками – Саксагань, Зелена, Жовта, Бокова (з притокою Боковенька), Вербова (притока р. Вісунь, яка, в свою чергу, впадає в р. Інгулець), а також Кам'янка – притока р. Базавлук. Всі ріки, окрім Інгульця, відносяться до розряду малих річок [4].

Чорноземи звичайні малогумусні займають 67,5% площі Криворізької ландшафтно-технічної системи. У регіоні відмічається понад 1260 видів вищих рослин. Територія Криворізької ландшафтно-технічної системи розташована в зоні центрального Правобережного степу і відноситься, за зоогеографічним поділом України, до Понтійського округу, Азово-Чорноморського району в межах Західної степової, або Північноморської ділянки [3].

Історія розвитку Криворізької ландшафто-технічної системи бере початок ще з IV ст. до н. е, в цей час, на території Криворіжжя, добувався дрібнозернистий кварцит, який використовували як заміник кременю. В період V ст. до н. е – середини I тис. н. е розпочинаються розробки залізних руд Кривбасу скіфськими племенами, таким чином, на території Криворіжжя, формуються гірничопромислові ландшафти.

Дослідження гірничопромислових ландшафтів Криворіжжя розпочалися лише з 80-х років XX ст. Ю.Г. Тютюнником, Л.М.Булавою та, особливо у 90-х роках і зараз, В.Л. Казаковим. Водночас і розросталися площі гірничих розробок – з 800 га у 1934 році до 2700 га у 1956 році. Глибини кар'єрних виробок сягали до 90 м. Висота відвалів – від 12 м до 25 м.

У 50-60 роках XX ст. були побудовані гірничо-збагачувальні комбінати. Разом із технічним розвитком засобів проведення гірничих робіт, збільшуються і, відповідно, морфометричні характеристики кар'єрів та відвалів. Зараз, середня глибина кар'єрів Кривбасу становить до 400 м (кар'єр ПдГЗК), висота відвалів та дамб шламосховищ – до 100 м (відвали Ганнівського кар'єру, хвостосховища Войківське, Миколаївське), глибина шахт – до 1400 м (шахта «Родіна», «Ювілейна») [6].

Гірничопромислові комплекси зараз займають майже 40 тис. га та являють собою вагому складову в функціонуванні сучасної Криворізької ландшафтно-технічної системи.

Отже, наявність багатих покладів залізних руд та інших корисних копалин, сприятливі фізико-географічні умови спричинили активне промислове освоєння території Криворіжжя і це призвело до формування гірничопромислових ландшафтів.

Формування гірничопромислових ландшафтів Криворізької ландшафтно-технічної системи розпочалося ще за часів бронзи і продовжується понині.

Список використаних джерел

1. Бондарчук В.Г. Основы геоморфологи. Москва: Учпедгиз, 1949. С.292-294.
2. Булава Л.Н. Физико-географический очерк Криворожского

- горнопромислового району. КГПИ, 1990. 125 с.
3. Задорожня Г.М. Похідні процеси та явища в ландшафтах зон техногенезу: монографія. Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2013. 220с.
 4. Маринич О. М., Шищенко П.Г. Фізична географія України : підручник. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2006. 511 с
 5. Палиенко В. П., Барщевский Н. Е., Спица Р. А., Жилкин С. В. Изменение рельефа на территории Украины на рубеже тысячелетий: труды международной электронной конференции. Изменения природной среды на рубеже тысячелетий. 2006 С. 41-51. URL : <http://www.cetm.narod.ru/>
 6. Паранько І. С., Смірнова Г. Я., Іванова О. В. Кривий Ріг – потенційна зона виникнення техногенноприродних і техногенних надзвичайних ситуацій: *Геолого-мінерологічний вісник Кривий Ріг*. 2005. №1. С. 5.
 7. Ярков С. В. Сингенез рослинних угруповань у ландшафтах зон техногенезу: автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.01. К., 2010. 23 с.

*Кравцова І.В., к.геогр.н., доц.
кафедри географії та методики її
навчання УДПУ імені Павла Тичини
e-mail: irinakravzova@gmail.com*

ВІЗІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В СТРУКТУРІ САДОВО-ПАРКОВИХ ЛАНДШАФТІВ

Садово-паркові ландшафти – це особлива генетична група антропогенних ландшафтів, яка сьогодні є ключем до пізнання духовного та матеріального світосприйняття людини відповідної історичної епохи. Це особлива антропогенна ландшафтна структура, сформована системою конструктивних, в основному, суплетивних зв'язків, що дозволяє збирати різноманітні види рослинного світу та тварин на порівняно невеликій території, створювати відповідні художні образи, використовувати натуральні особливості ландшафтної структури території, її природних умов і ресурсів для формування складних композицій та видових точок. Тому дослідження того, як географічні елементи та компоненти Центральної Європи розкриваються в структурі садово-паркових ландшафтів є актуальною науковою проблемою.

Географічне положення садово-паркових ландшафтів зумовлює їхні фізіономічні властивості. Об'єм простору формується географічними компонентами та елементами, які визначаються географічною широтою та географічною довготою об'єкту дослідження.